

Pratarmė

Dailės istorijos ir kritikos tikslas – atverti meno kūrinį ir su juo susijusius istorinius kontekstus ar nūdienos reiškinius suvokėjo(s) vaizduotei. Juk meno kūrinius matome ne tik muziejuose, galerijose, miesto aikštėse ir iliustruotose knygoose, jie ne mažiau tikrai ar net intensyviau gyvena žiūrov(i)ų sąmonėje. Įžodinti dailės kūrinį nėra lengva: tam reikia ne tik faktų bei konteksto išmanymo, bet ir lakios, drąsios tyrėjo(s) vaizduotės. Nesvarbu, ar tyrinėtų šių dienų meną, ar interpretuotų ankstesnių epochų dailės kūrinius, tyrėjos ir kritikai nuolat pasakoja istorijas ir kuria naratyvus.

Sluoksniuojantis pasakojimams ir plečiantis Lietuvos dailėtyros horizontams, atsiranda poreikis reflektuoti discipliną iš vidaus, todėl 2021 m. pavasarį Vilniaus dailės akademijos Dailėtyros institutas surengė konferenciją „Kaip pasakoti apie meną? Dailės istorija, kritika, tekstai ir pasakojimai Lietuvoje“. Kviesta pažvelgti į Lietuvos dailės istorijas, jų kūrejas(us), pasakojimo strategijas, stilius ir siekius, kitaip tariant, diskutuoti apie patį pasakojimą. Kelti klausimai: ar egzistuoja Lietuvos dailėtyros mokykla? kokia yra pasakojimo apie meną tradicija Lietuvoje? kas ir kaip rašo mūsų dailės istoriją(as)? kas disciplinuoja, o kas išlaisvina pasakojimus? ar šiandien reikalingi dailės kritikai, kai menininkai patys vis virtuoziščiau aptaria ir pristato savo kūrybą? kaip pasakojimą veikia vaizduotė ir, atvirkščiai, kaip pasakojimas formuoja bei įkvepia vaizduotę? Konferencijos pranešimai ir diskusijos paskatino toliau plėtoti produktyvią temą ir sudaryti jai skirtą *Acta Academiae Artium Vilnensis* numerį.

Pirmojoje dalyje „Šiuolaikinė Lietuvos dailėtyra: formos ir naratyvai“ reflektuojami disciplinos gyvybingumą palaikantys veiksniai, fundamentalios disciplinos vertybės, išryškinami didieji ir mažieji pasakojimai, taip pat analizuojamos įvairios pasakojimų raiškos formos (akademiniiai tekstai, parodos, TV laidos), jų paveikumas ir medijų galios klausimai. Skyrių pradeda kritinė pirmų trijų Nepriklausomos Lietuvos dešimtmečių (1990–2021) dailėtyros raidos apžvalga, kurioje Aleksandra Aleksandravičiūtė

atskleidžia įvykusių pokyčių mastą, aptaria institucinius, tyrimo objektų ir metodų plėtros, kartų kaitos bei technologinės pažangos klausimus, nusako besiformuojančios nacionalinės dailės istorijos mokyklos požymius. Šią disciplinos plėtros apžvalgą, kurioje daugiausia dėmesio tenka akademinėms menotyros publikacijoms, papildoma kuravimo praktikoms ir parodoms skirti straipsniai. Lolita Jablonskienė tiria, kaip pastarųjų dviejų dešimtmečių parodos iš esmės sukūrė naują menotyrinį objektą – Lietuvos dizainą. Giedrė Jankevičiūtė reflektuoja Antrojo pasaulinio karo metų meną ir meninį gyvenimą pristatančias parodas ir kelia klausimą apie jų poveikį visuomenės istorinei atminčiai. Jogintės Bučinskaitės tyrimas į dėmesio centrą ištraukia meno ir televizijos, kaip galia alsuojančios medijos, santykius. Šiuolaikinės dailėtyros refleksiją užbaigia naujausias teorines ir metodologines prieigas gvildenantis Erikos Grigoravičienės straipsnis. Akcentuodama dailės kūrinio veikmės galią, autorė iš rūšių giminystės ir bendrabūvio perspektyvos interpretuoja dailės klasiko Antano Gudaičio tapybą.

Antroje dalyje „Pirmeiviai: žmonės ir kūriniai“ aptariamos Lietuvos meno ir kultūros istorijai svarbios pradžios, jas inicijavusios asmenybės ir simboliniai jų veiklos rezultatai. Vazariškąjį kanoną ir juo paremtą pirmąjį Lietuvos dailės istorijos publikaciją – profesoriaus Juozapo Saunderso 1815 m. Vilniaus universitete perskaitytą ir vėliau publikuotą pranešimą „Žinios apie Simono Čechavičiaus gyvenimą ir darbus“ – analizuoja Austėja Šmigelskaitė. Lijana Šatavičiūtė-Natalevičienė pristato Stasę Gudonytę-Bizokienę ir jos įsteigtą vienintelę aukštesniojo lygio meninės pakraipos ugdymo įstaigą tarpukario Lietuvoje – Kauno moterų dailės darbų mokyklą. Lina Kaminskaitė, pateikdama klausimą, koks yra pirmasis „lietuviškas“ filmas, gilinasi į ankstyvąją nacionalinio kino istoriją ir nacionalinio kino sampratą apskritai.

Trečiąją leidinio dalį „(Savi)interpretacijos“ sudaro tekstai, kuriuose iš menininko perspektyvos reflektuojamas pasakojimas apie meną ir pasakojimas kaip meno bei meninio tyrimo forma. Arnas Anskaitis aptaria akademinis meno doktorantūros reikalavimus, kritikuodamas įtvirtintą perskyrą tarp meninės-kūrybinės bei tiriamosios (rašytinės) dalių ir svarstydama poreikį bei galimybę ją peržengti. Eglė Grėbliauskaitė reflektuoja,

koks yra menininko ir menotyrininko pasakojimų santykis ir kur turėtų būti kalbėjimo apie meną vertės centras. Karolina Jašinskaitė tiria parodų architektūrą, klausdama, kada ji padeda, o kada trukdo perteikti kuratoriaus pasakojimą, kokį savo pasakojimą susikuria lankytojai, naviguodami po parodą, ir kaip žiūrovų judėjimo analizė gali padėti kuriant parodų architektūrą. Leidinį užbaigia Martos Vosyliūtės tekstinis ir vaizdinis pasakojimas, su puikiu ironijos prieskoniu narstantis, kaip cirkuliuoja žodžiai ir tekstai pačiuose meno kūriniuose, parodose ir apie juos kuriamuose dailėtyros ir žiniasklaidos naratyvuose. Negailėdama kritikos pasakojimams, autorė vis dėlto neabejoja, kad „apie meną galime pasakoti visi, visos ir visaip, ir geriausia – knygomis“, o jos tekstą baigiantis parodų pavadinimų repas (kuris galėtų tapti ir puikiu karaoke) galutinai įtikina, kad apie meną galima ne tik pasakoti, bet ir dainuoti.

Tikimės, kad šio leidinio autorių kolektyvinė refleksija pagilins dailėtyros savižiną, leis užčiuopti įvykusias ir tebevykstančias slinktis ir transformacijas, galų gale paskatins pastebėti, kaip keičiasi pasakojimai apie meną, kaip juos papildo, koreguoja ir kvestionuoja kitų, Lietuvos kontekste jaunesnių, disciplinų – kinotyros ir meninio tyrimo – įžvalgos ir kokie nauji pasakotojai įžengia į sceną, kartu atsinešdami kitas pasakojimo formas.

Laura Petrauskaitė ir Lina Michelkevičė